

Сребърната икономика в европейска перспектива

Ралица Велева*

Резюме: Настоящата статия предлага задълбочен интердисциплинарен анализ на демографското застаряване в Европа през аналитичната рамка на т.нар. „сребърна икономика“ – концептуална парадигма, която преосмисля остаряването не като едностранно социално предизвикателство, а като стратегически икономически ресурс. Изследването очертава еволюцията във възприятията за възрастните хора като обект на грижа към разпознаването им като субекти на потребление, иновации и производителност в контекста на социалното развитие. Въз основа на актуални демографски индикатори и политически документи на равнище Европейски съюз (ЕС), са систематизирани три водещи измерения, чрез които сребърната икономика кореспондира с благосъстоянието: трудовата ангажираност в напреднала възраст, социално-здравните грижи и инфраструктурата на цифрова и териториална свързаност. Установено е, че съвкупността от политики за удължаване на трудовия живот – включително повишаването на

пенсионната възраст, насърчаването на ученето през целия живот и ограничаването на ранното пенсиониране – съществено допринася за активната социална роля на възрастните. Паралелно с това, сребърната икономика стимулира иновации в сферата на здравеопазването, технологиите и дигиталните услуги, които не само подобряват качеството на живот на възрастните, но и откриват нови пазарни сегменти. Съответно успешната трансформация на демографските процеси в устойчиви обществени и икономически резултати изисква системен подход: интегриране на демографската перспектива във всички публични политики, стратегически инвестиции в човешкия капитал и институционализиране на междугенерационната солидарност като фундамент за постигане на благосъстояние.

Ключови думи: сребърна икономика, социална политика, благосъстояние.

JEL: H53, J11, J14, I38.

Въведение

Европа е изправена пред безпрецедентно застаряване на населението, което поставя редица

* Ралица Велева е доктор, доцент в катедра „Публична администрация“ на УНСС.

сериозни социално-икономически предизвикателства. Делът на лицата на възраст 65 и повече години в ЕС нараства – през 2019 г. те съставляват 20,3% от населението, а прогнозите сочат, че до 2070 г. тази стойност ще се доближи до 30% (Eurostat, 2020; European Commission, 2021). Увеличава се и броят на хората с нужда от дългосрочни грижи, като се очаква те да нараснат от около 30,8 милиона през 2019 г. до 38,1 милиона към 2050 г., т.е. с около 8 милиона. Традиционно демографското застаряване се разглежда като „предизвикателство“ или бремене, свързано с допълнителен натиск върху пенсионните системи, здравеопазването и социалните услуги (WHO, 2002). Спрямо този възглед по-възрастните хора често се представят предимно като разход за обществото (например, разходи за пенсии и медицински грижи), а не като потенциален ресурс.

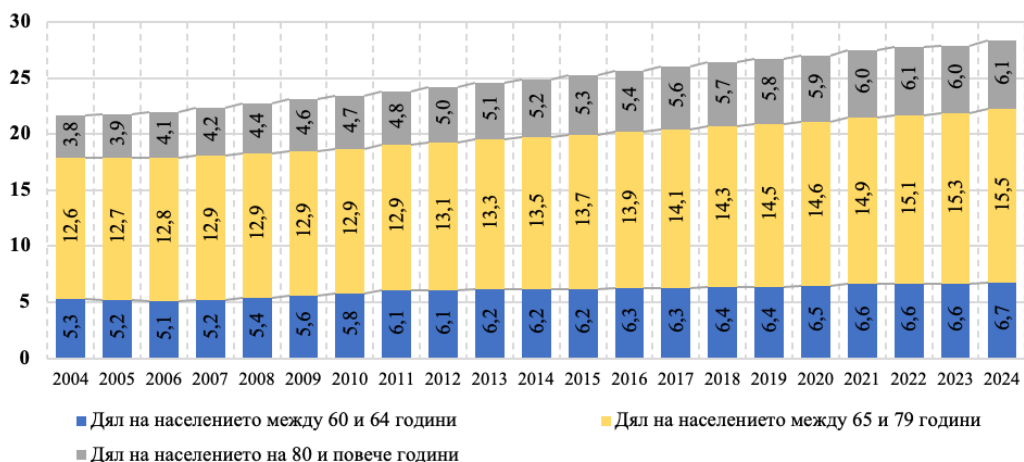
През последните години се забелязва интересът към алтернативно тълкуване на демографските промени както в теоретичен аспект, така и в практическите подходи. Концепцията за *сребърната икономика* предлага да се гледа на остаряването като на възможност. Тази рамка акцентира върху икономическия потенциал на възрастното поколение и на техните специфични потребности. Вместо да се разглежда остарелият индивид само като бенефициент на социални плащания, той се разглежда и като част от потребителска група с нарастваща покупателна способност. Например, населението на 50 и повече години в ЕС

контролира значителна част от спестяванията и доходите на домакинствата. Според европейско проучване пазарът на сребърната икономика в ЕС се оценява на приблизително €3,7 трилиона през 2015 г. и има потенциал да нарасне до около €5,7 трилиона до 2025 г. В този смисъл демографското застаряване може да се превърне в двигател на иновации, заетост и растеж (European Commission, 2018). Настоящата статия разглежда как сребърната икономика би могла да се трансформира „от предизвикателство към възможност“ и нейното място в европейската социална политика.

1. Застаряващото население като основа на сребърната икономика

Застаряването на населението в Европа е резултат от съчетанието на ниска раждаемост и повишена продължителност на живота. В резултат на това все по-голям относителен дял от населението попада във възрастовите групи над 65 години и над 80 години. Към 2019 г. вече всеки пети европейец е на възраст 65+, като по-дългосрочните демографски прогнози очертават нарастване към една трета от населението до средата на века (OECD; European Commission, 2021). Много бързо се увеличава и относителният дял на лицата над 80 г. (които са 6% от населението през 2024 г. и се очаква да надхвърлят 13% в средносрочна перспектива) (Вж. фигура 1).

Социално развитие

Фигура 1. Дял на населението в ЕС-27 на възраст над 60 години (2004 – 2024 година)

Източник: по данни на Евростат, 2025 [demo_pjanind__custom_11304223]

Фигура 1 се основава на данни за относителния дял (%) на трите възрастови групи: 60–64 г., 65–79 г. и 80+ г. през периода от 2004 до 2024 г. Резултатите показват ясно изразена тенденция към застаряване на населението. През 2004 г. дялът на лицата между 60–64 г. е 5,3%, а през 2024 г. достига 6,7%; за групата 65–79 г. увеличението е от 12,6% до 15,5%; за 80+ г. – от 3,8% до 6,1%. Средният дял на населението 60–64 г. за целия период е 6%, на 65–79 г. – 13,73%, на 80+ г. – 5,13%. Общият темп на нарастване за 2004–2024 година е най-висок при най-възрастната група от европейското население: дялът на лицата на 80+ г. нараства с над 60% (от 3,8% на 6,1%), докато съответните промени за 60–64 г. са около +26%, а за 65–79 г. – около +23% за целия период.

Тази демографска тенденция има сериозни последици за общественото благосъстояние, разбирано като

цялостно качество на живот, тъй като благосъстоянието включва както материални аспекти – доходи, заетост, достъп до услуги и социална сигурност, така и нематериални измерения – здраве, образование, социално включване и възможности за индивидуална реализация. В отговор на нарастващата възрастова структура на обществото се утвърждава концепцията за „активно остаряване“ (active ageing), популяризирана от Световната здравна организация. Според рамката на *активно остаряване* (WHO, 2002) политиките следва да подпомагат хората да останат здрави, продуктивни и социално включени колкото се може по-дълго. Европейски инициативи като Европейската година на активно остаряване и солидарността между поколенията (2012 г.) насочват вниманието към това население в тази възрастова група да се възприема не само като бремене, а като потенциал за обществото. Целта е не

просто увеличаване на продължителността на живота, а увеличаване на дните на пълноценен, здрав и активен живот. Последното кореспондира и с утвърдената методика за оценка на Човешкото развитие на ООН, а именно компонента „здравен индекс“ – разбيران като дълъг живот в добро здраве. Данните сочат, че в световен мащаб той е нараснал от 0,608 през 1990 г. до 0,756 през 2023 г., което представлява увеличение от приблизително 24% за последните три десетилетия. За страните от Европа и Централна Азия стойността на здравния индекс е достигнала 0,818 през 2023 г., което е с около 21% повече спрямо 0,674 през 1990 г. (United Nations Development Programme, 2025).

Понятието *сребърна икономика* се появи именно като реакция на демографските промени и очертава нов икономически хоризонт. То обхваща всички икономически дейности, насочени към потребностите на хората над определена възрастова граница (обикновено над 50 или 60-годишна възраст), както и косвените икономически ефекти, породени от техните потребителски навици (European Commission, 2018). На практика това означава нови или разширяващи се сектори от икономиката, които обслужват възрастните хора: здравни и медицински услуги, фармацевтика, подкрепящи и рехабилитационни технологии, финансови услуги (пенсионни продукти, спестовни и инвестиционни програми), транспортни и мобилни услуги, жилищна среда (например, интелигентни

домове за възрастни), туризъм и свободно време, култура и образование, адаптирани към потребностите на възрастното население. Сребърната икономика не е изолиран сектор, а напротив – „сребърният“ подход има хоризонтален (интегриран) характер и се проектира през различни отрасли, за да направи предлагането съобразено с демографските реалности.

От друга гл.т., сребърната икономика отразява нарастващата потребителска сила на по-възрастните поколения. В много европейски държави средните доходи на пенсионерските домакинства са съизмерими или дори по-високи от средните за цялото население, а лицата над 65-годишна възраст контролират значителен дял от частното богатство и спестявания. През 2015 г. в Европейския съюз живеят около 199 милиона души на възраст 50 и повече години (около 39% от населението) – голям потребителски сегмент, чиито изисквания оформят пазара. Тази голяма група създава търсене, което стимулира иновациите. Така например, търсенето на здравни услуги от по-възрастните индивиди стимулира разработването на телемониторинг, интелигентни устройства за напомняне на медикаменти, роботи-помощници, умни протези и др., а търсенето на удобства в ежедневието – смартфони и таблети с опростени интерфейси, приложения за дистанционно здравно наблюдение и т.н. (European Commission, 2018).

Сребърната икономика включва и усилията за поддържане на трудова

и социална активност на възрастните. Целта е хората да могат да работят по-дълго, да продължават да учат и да са социално включени – което изисква инвестиции в учене през целия живот, адаптивни условия на труд и добри здравни услуги. По този начин концепцията се свързва с идеята за продължаване на активния живот и на индивидуалната устойчивост на възрастните, т.е. с по-дълъг период на здравословен и достоен живот. С други думи, сребърната икономика обобщава възможността да се приеме стареенето не само като натоварване за системите, а като шанс за икономическо развитие и социално включване на по-възрастното население (European Commission, 2018).

В контекста на изложените дотук аргументи, могат да бъдат идентифицирани два основни ефекта, произтичащи от нарастващата продължителност на живота, които имат съществени социално-икономически и политически импликации.

На първо място, удължаването на живота неминуемо води до корективи в пенсионната система, включително повишаване на възрастта за пенсиониране. Това поражда необходимост от продължаваща професионална адаптация на по-възрастните лица в заетост – чрез периодично актуализиране на знанията и уменията им. В този смисъл, особена актуалност придобива концепцията за учене през целия живот (УЦЖ), която следва да бъде реабилитирана и интегрирана по-цялостно в стратегиите за развитие на човешкия

капитал. Същевременно обаче, подобна динамика в демографско-икономическата структура създава значителни предизвикателства за младите поколения, особено по отношение на достъпа им до трудовия пазар и конкуренцията за ограничени работни места.

На второ място, нарастващата численост на възрастното население и произтичащите от това специфични потребности (здравни, социални, технологични и др.) действат като катализатор за развитието на определени сектори на икономиката. В този контекст възниква т.нар. „сребърна икономика“ – икономика, ориентирана към предлагането на стоки и услуги, съобразени с нуждите на хората в напреднала възраст. Развитието ѝ обаче е силно обусловено от покупателната способност на тази демографска група – фактор, който демонстрира значителна вариативност между отделните държави, включително и в рамките на Европейския съюз.

Тези два процеса формират основата на едни от най-съществените въпроси, пред които са изправени публичните политики на съвременните държави, а именно:

- Следва ли да се усили и усъвършенства социалната политика чрез целенасочени програми, ориентирани към хората в пенсионна възраст – значителна част от които попадат в категорията на икономически зависимите от държавата? Или напротив – трябва да се пристъпи към радикално преосмисляне на философията на пенсионното осигуряване,

включително възможности за регулиране на пенсионната възраст, увеличение на пенсионните вноски, и в крайна сметка – осигуряване на по-високи доходи след преустановяване на активна икономическа дейност? Последното поставя под съмнение осъществимостта на унифицирани решения в рамките на ЕС, предвид разнообразието на пенсионните системи, нива на заетост и стандарти на живот.

- Или, като алтернатива, може да се акцентира върху повишената активност на населението във възрастовата група 65+, чрез прилагането на активни политики в сферата на заетостта, продължаващото образование и междупоколенческият трансфер на знания и опит?

Тези два подхода представляват съществено различни парадигми и тяхното еднозначно прилагане в контекста на ЕС среща множество предизвикателства, свързани с хетерогенността между държавите членки – различия в средната продължителност на живота, равнището на доходите, пенсионната адекватност, модела на потребление, културните и семейни традиции и др. В допълнение през последните две десетилетия се наблюдават променящи се баланси в полето на публичните политики (Valkov et al., 2018).

Въпреки тези трудности, съществуват вече заложи общи политики и цели параметри на европейско равнище, които предоставят основа за формулирането на споделени подходи. Те следва да търсят отговор най-вече

на втория от горепосочените въпроси – как да се интегрира „сребърното поколение“ като активен ресурс за икономическо и социално развитие, вместо да бъде разглеждано единствено като обект на грижа и зависимост.

2. Еволюция на европейските политики относно сребърната икономика

Динамиката на европейските политики през последните двадесет години отразява постепенно преместване на фокуса от възрастното население като бремене към признаване на възможности. В началото на XXI век основен приоритет на ЕС бе увеличаването на заетостта – цел, формулирана още на срещата в Лисабон (2000 г.) и потвърдена в Стокхолм (2001 г.) със споразумение страните членки да доведат заетостта на хората 55–64 години до 50% до 2010 г. По това време обаче дялът на заетите 55–64 е едва около 45%, а през следващото десетилетие постепенно се покачва и достига около 64–65 % към 2023 г. (Eurofound, 2023; Eurostat, 2023b). Успехът отчасти се дължи на повишаване на възрастта за пенсиониране в много държави и на мерки против ранното пенсиониране, както и на промени в нагласите: работодателите все повече ценят опита на по-възрастните служители, а самите работници остават по-дълго на пазара на труда, докато здравословното им състояние го позволява. През периода от 2008 година до 2025 година се възприемат различни инициативи и политики, които са насочени именно

към повишаване възможностите на възрастното население в ЕС. Част от тези инициативи и политики са представени на таблица 1.

Паралелно с нарастването на заетостта на възрастните, европейските стратегии въвеждат идеята за „активно стареене“. Европейската година 2012 на активно стареене и солидарност между поколенията (European Commission, 2011) популяризира подход, при който политиките насърчават здравословния начин на живот, ученето през целия живот и ангажирането на възрастните в обществото.

Към 2010 година преобръщането на парадигмата вече започва да прониква и под формата на концепцията за сребърна икономика. През 2018 г. Европейската комисия публикува проучване за Сребърната икономика в Европа, което отчита прогнозния растеж на този пазар и възможностите за икономика и работни места. То показва, че ако през 2015 г. стойността на европейската сребърна икономика е била около €3,7 трилиона, към 2025 г. тя може да нарасне до приблизително €5,7 трилиона. Това проучване акцентира върху необходимостта от подходяща политика за стимулиране на този пазар, както и върху рисковете от информационни и пазарни провали, които изискват координирана политическа намеса.

През 2020 г. Комисията създава нов ресор „Демография и социален диалог“, а в доклада си от юни 2020 г. „Въздействието на демографските промени“ (European Commission, 2020) отбелязва демографските тенденции

и налага обсъждане на цялостна европейска стратегия. Тази дискусия се материализира в Зелената книга за стареенето (COM(2021)50), публикувана през януари 2021 г. (European Commission, 2021). Зелената книга представя демографското стареене през призмата на интергенерационната солидарност и подчертава потенциала на сребърната икономика – очаква се тя да расте с около 5 % годишно и да увеличи стойността си до €5,7 трилиона към 2025 г. (European Commission, 2021). Документът стимулира дебат сред институциите и обществеността за политическото използване на този потенциал.

Консултативните органи на ЕС също реагират. Например, през 2023 г. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) изготви становище за Европейска стратегия за по-възрастни хора (Opinion SOC/757, юли 2023). В него ЕИСК настоятелно призовава за „смяна на парадигмата“ в отношението към възрастните – от подход, фокусиран единствено върху грижи, към подход, насочен към овластяване и активно участие. ЕИСК препоръчва приемането на всеобхватна европейска стратегия за активен и достоен живот на възрастните, съпроводена от гаранция за правата на възрастните хора. Този документ ясно показва, че на най-високо консултативно ниво в ЕС се признава необходимостта от стратегическо преосмисляне на стареенето – не само като проблем на социалната политика, но и като хоризонтална тема, обхващаща пазара на труда, иновациите,

Таблица 1. Инициативи и публични политики на ЕС, насочени към подобряване живота на възрастното население

Кога?	Какво?	Кой?	Защо?	Как?
2008	Програма „Активно подпомагащо жилище“	Съвместно финансиране ЕС и държави членки	Здраве, независимост, технологии	Европейска програма (2008–2013) за финансиране на иновации, които подобряват качеството на живот на възрастните, като ги подкрепят да останат свързани, здрави и активни.
2011	Европейско иновационно партньорство за активно и здравословно остаряване	ЕК (ДГ „Комуникационни мрежи“)	Иновации, цифрови технологии, здравеопазване	Създадено през 2011 г. като първо ЕИП – сътрудници по демографските промени и насърчава технологични иновации за по-активен и здравословен живот на възрастните.
2012	Европейска година на активно стареене и солидарност между поколенията	Съвет на ЕС / ЕК	Социална политика, работа с възрастни	Година 2012 е обявена за тематична за активното стареене и междугенерационната солидарност. Целта е да се насочи внимание към предизвикателствата и възможностите на застаряващото население.
2016	Европейски план за цифрова трансформация на здравеопазването	ЕК	Здравеопазване, дигитални технологии	Стратегически документ на ЕС за внедряване на иновации в здравеопазването за нуждите на „стареещото общество“. Включва разработка на „персони“, за да се разберат по-добре технологичните нужди на възрастните.
2017	Европейски стълб на социалните права (принцип 18)	ЕК	Социална политика, дългосрочни грижи	Сред 20 принципи на стълба е включено (принцип 18) право на достъпни качествени услуги за дългосрочни грижи. Свързан е със „сребърната икономика“ чрез гарантиране грижата за застаряващото население.
2022	Европейска стратегия за грижа	ЕК	Социална политика, здравеопазване, грижи	Приета от Европейската комисия и правителствата (дек. 2022) с цел осигуряване на достъпни и качествени грижи за деца и възрастни. Разглежда се като решение за стареенето, което подобрява живота на възрастните.
2023	Доклад на ЕК за демографските промени	ЕК	Демографска политика, регионално развитие	Актуализирани данни (ян. 2023) показват, че развитие на „сребърната икономика“ е част от решенията срещу предизвикателствата на застаряващото население, подобрявайки качеството на живот и икономическите възможности.

Източник: по данни на Европейската комисия

[https://commission.europa.eu/live-work-travel-eu/policies-and-initiatives_en]

образованието, регионалното развитие и др.

В обобщение, европейските политики постепенно разместват фокуса: от възприемане на стареенето основно като предизвикателство към по-балансиран подход, който включва и възможностите. Концепцията за сребърна икономика заема централно място в тази нова реалност, макар все още да е в процес на институционализиране. Ако първоначално ЕС се фокусира главно върху адаптиране на пенсионните системи и удължаване на трудовия живот, днес все по-ясно се формулира необходимостта от цялостна стратегия, интегрираща икономическите и социалните аспекти на стареенето. Следващите раздели разглеждат именно трите ключови измерения, чрез които сребърната икономика се свързва с благосъстоянието: трудова активност, услуги за възрастни и свързаност.

3. Акценти в европейските политики за сребърна икономика

Удължаването на трудовия живот е един от ключовите механизми, чрез които застаряващото общество може да превърне демографското предизвикателство във възможност за благосъстояние. От макроикономическа гледна точка по-високата заетост на възрастните означава повече работна сила, по-висок БВП и по-малък натиск върху работещите да издържат пенсионерите. От гл. т. на индивида продължаването на работа след 55–65

години осигурява допълнителни доходи и финансова независимост – фактори, които намаляват риска от бедност в третата възраст. Освен това, трудовата активност поддържа умствената и социалната активност на хората, подпомага чувството за принос и удовлетворение, което е важно за психичното здраве. Затова насърчаването на заетостта на по-възрастните е централен компонент както на концепцията за активно стареене, така и на сребърната икономика.

През последното десетилетие в ЕС се наблюдава съществен ръст в заетостта на по-възрастните лица. Делът на работещите на възраст 55–64 години нарасна от около 45% през 2010 г. до над 60% през 2023 г. (Eurofound, 2023). В абсолютни стойности това означава, че днес в ЕС заетите над 55 г. са около 40 милиона – с близо 16 милиона повече спрямо 2010 г. Тази позитивна тенденция се дължи както на демографски промени (по-малко млади навлизащи спрямо по-продължително оставащи на трудовия пазар), така и на политики и мерки – например постепенното повишаване на възрастта за пенсиониране, програми за преквалификация и инициативи срещу ранно пенсиониране. Важен фактор е и промяната в нагласите: много работодатели вече ценят опита и квалификацията на по-възрастните служители, а самите работещи виждат оставането в труда като възможност за допълнителни доходи и социална ангажираност.

Въпреки този напредък, остават значителни предизвикателства пред

трудовата активност на възрастните. По-висок е рискът от дългосрочна безработица за хората над 55 г.: ако един по-възрастен работник загуби работата си, вероятността да остане без работа над една година е значително по-голяма, отколкото при по-младите групи. По данни на Евростат, през 2023 г. дялът на дългосрочно безработните (над 1 година) сред търсещите работа на възраст 55–64 г. е около 35.5%, срещу около 22% при лицата на 25–54 г. (Eurostat, 2023b). Това показва, че макар повече възрастни да са заети, тези, които изпадат от трудовия пазар, срещат затруднения да се върнат. Причините за това са както структурни (бързо остаряване на уменията при технологични промени, дискриминация при наемане на възрастни служители и др.), така и лични (здравословни ограничения, нежелание да се преместват за нова работа и т.н.).

Европейските политики се стремят да преодолеят тези затруднения със следните инструменти. На равнище ЕС директивата за равнопоставеност на работното място (2000/78/ЕО) забранява възрастовата дискриминация при заетостта, осигурявайки правна рамка за защита на по-възрастните работници. Чрез Европейския социален фонд (ЕСФ) и други програми се отпускат средства за учене през целия живот и преквалификация на по-възрастни лица, за да останат конкурентоспособни. Концепцията за „удължаване на трудовия живот“ се подкрепя и чрез обмен на добри практики между държавите: осигуряват се стимули за работодатели

да наемат или запазват служители 55+, въвеждат се гъвкави условия на труд (частична заетост, дистанционна работа), адаптира се работната среда спрямо възрастово обусловените нужди. Тези мерки са в духа на сребърната икономика, която акцентира върху инвестициите в човешкия капитал – смята се, че те се отплащат със запазена или по-дълга продуктивност и с намален социален товар за обществата.

Освен това, насърчаването на предприемачеството и социалната активност сред по-възрастните е също част от по-широката сребърна визия. В някои държави членки (с подкрепата на ЕС) се появяват инициативи за т.нар. „сребърни стартове“ – програми, подкрепящи хора над 50–60 г. да започнат собствен бизнес, често базирайки се на опита и социалния капитал, който притежават. Подобни начинания не само осигуряват заетост на предприемачите, но често генерират и работни места за други, стимулирайки икономическата активност в общностите.

Свързвайки трудовата активност с благосъстоянието, се установява, че продължаващата реализация на по-възрастните в икономиката има многопосочни ползи. На индивидуално равнище работата осигурява доходи и финансова стабилност, което намалява риска от бедност на възраст 65+ години – все още се наблюдават силни вариации и диспропорции между страните на ЕС. Също така работната заетост поддържа умствената и физическата активност на човека, стимулира социалните контакти и усещането за принос.

На обществено равнище по-дългият активен живот на възрастните означава повече приход към данъчните и осигурителните системи, което укрепва солидарността между поколенията. Както посочва Европейският икономически и социален комитет, включването на възрастните хора в „производствената тъкан“ на обществото създава икономическа и социална стойност, укрепва междугенерационния капитал и улеснява предаването на знания. С други думи, трудовата активност функционира като мост между сребърната икономика и благосъстоянието – превръщайки натрупания човешки капитал на по-възрастните в полза както за тях самите, така и за икономиката и обществото като цяло. В този смисъл могат да бъдат редица примери и от българската практика (Krasteva, 2024).

3.1. Здравни и социални услуги за възрастните

Второто измерение на взаимовръзката между сребърната икономика и благосъстоянието обхваща здравните и социалните услуги, от които зависи качеството на живот на възрастните хора. Демографското застаряване неминуемо увеличава търсенето на медицински услуги, лекарства, дългосрочни грижи, рехабилитация и социална подкрепа. Това често се счита за една от най-големите тежести на демографската промяна: проекции от годишните доклади за стареене на Европейската комисия и ЕЦБ показват, че публичните разходи за здравеопазване и за дългосрочни грижи ще нарастват

средно с около 1.5 процентни пункта от БВП до 2070 г., ако политиките останат непроменени (European Commission, 2021; Eurostat, 2023b). Съответно, без реформи разходите за здравни и социални услуги за възрастните ще нараснат значително, което поражда опасения относно финансовата устойчивост на системите.

Концепцията за сребърната икономика предлага различен поглед върху този сектор, т.е. не само като на разход, но и като на икономическа възможност и инвестиция в благосъстояние. Здравните и социалните услуги, обслужващи възрастните, представляват вече голям и растящ пазар, който може да генерира множество работни места и иновации. Например, секторът на дългосрочните грижи – домове за възрастни хора, услуги за грижи в домашна среда, дневни центрове и пр. – ще трябва значително да се разшири и усъвършенства, за да се отговори на потребностите на растящата група от възрастни лица, които биха се нуждаели от подкрепа към 2050 г. Това създава нови работни места – на болногледачи, социални асистенти, гериатрични медицински сестри и др. Европейският съюз вече отчита тези предизвикателства в политиките си: през 2022 г. бе приета Европейската стратегия за грижи, чиято цел е да повиши капацитета и качеството на услугите за възрастни и да подобри условията на труд в сектора, за да привлече и задържи повече квалифицирани кадри. Инвестициите в обучение и квалификация в сферата на грижите

също са приоритетни и се подкрепят от ЕСФ и от Кохезионната политика.

Освен традиционните услуги, „сребърната“ перспектива стимулира иновации в здравеопазването и подпомагащи технологии. Така например, Европейското партньорство за иновации в активно и здравословно стареене (EIP on ANA) – инициатива на Комисията от 2011 г. – обединява заинтересовани страни (бизнес, изследователи, публични власти) за разработване на нови решения: телемониторинг на хронични заболявания, умни устройства за приемане на лекарства, роботи-помощници при мобилност, интелигентни протези и пр. Чрез програми като Хоризонт 2020 и Хоризонт Европа, Комисията финансира множество проекти, насочени към здравето на възрастните – от персонализирана медицина и иновативни лечения до изследвания върху деменция и Алцхаймер. Тези иновации имат двоен ефект: от една страна, те пряко подобряват благосъстоянието на възрастните, като повишават качеството и ефективността на грижите (например, телемедицина, която позволява на хора в отдалечени райони да получат специализирана помощ, или сензори и автоматизирани системи в дома, предотвратяващи падания и инциденти); от друга страна, създават икономическа стойност, тъй като развиват нови пазари за продукти и услуги.

Друг пример за съчетаване на социална политика и икономика е инициативата за „приятелска към възрастните среда“ (age-friendly environments) – концепция, разработена съвместно от ЕС

и Световната здравна организация. Това включва адаптиране на градската инфраструктура и общностите за нуждите на по-възрастните: достъпни градски пространства, удобен градски транспорт, жилищни сгради с асансьори и рампи, „умни домове“ със сензори за безопасност и др. ЕС подкрепя подобни инициативи чрез фондове за конкурентоспособност и иновации, а в бъдеще – и чрез структурните фондове (например, в рамките на политиката за сближаване). Някои градове и региони в Европа вече провеждат пилотни проекти за адаптиране на жилищата за възрастни с иновативни технологии (приложни сензори за падане, автоматизирано осветление, дистанционно здравно наблюдение), които подобряват безопасността и комфорта и дават възможност на хората да живеят по-дълго самостоятелно. Това не само повишава индивидуалното благосъстояние на по-възрастните, но има и икономически ефект – намалява нуждата от скъпи институционални грижи и създава нов пазар за фирмите от строителния и ИКТ сектор, ангажирани в обновяването на жилища.

Превантивните и здравни мерки също се разглеждат като част от „сребърната“ перспектива. Ако повече възрастни хора запазят добро здраве, това означава по-високо качество на живот за тях и по-малко разходи за лечение на усложнения. Затова политиките на ЕС (включително програмата EU4Health) инвестират в промоция на здравословен начин на живот и ранна диагностика – например, скрининги за

рак при по-възрастни групи – както и в управление на заболявания, свързани с възрастта (като деменция). Този аспект на сребърната икономика често се нарича „индустрия за превенция на здравето“ – обхваща широк спектър от дейности и услуги, от фитнес и СПА центрове, насочени към възрастни, до мобилни приложения за мониторинг на здравето, медицински добавки и диетични продукти, предназначени за нуждите на стареещото тяло. Всички те създават икономическа активност, движена от стремежа към по-добро благосъстояние в третата възраст.

Въпреки че пазарът предоставя много решения, обществените услуги за здраве и грижи обаче не могат да бъдат оставени изцяло на частния сектор. Съществува риск части от населението да останат изключени поради финансови или географски бариери. Ето защо държавите-членки (с подкрепата на ЕС) продължават да носят основната отговорност за гарантиране на универсален достъп до основни здравни и социални грижи. Идеалният модел е публичният и частният сектор да работят съвместно: публичните политики да задават стандарти за качество и достъпност и да финансират иновации с висока обществена стойност, а частните фирми и социални предприятия да разработват новаторски решения и да повишават ефективността.

Като цяло може да се обобщи, че инвестициите в здравни и социални услуги за възрастните дават двоен дивидент. Те пряко повишават

благосъстоянието на хората (по-здрав, по-независими и удовлетворени възрастни) и косвено подкрепят икономиката (чрез повече заетост в сектора и чрез намаляване на бъдещи разходи). Така „разходите“ за остаряващо население се превръщат в инвестиции в човешки капитал и работна сила – същността на виждането за сребърната икономика като възможност.

3.2. Дигитална и териториална свързаност

Третото ключово направление, по което сребърната икономика си кореспондира с идеите за благосъстояние, е подобряването на свързаността – както цифровата, така и териториалната. В съвременното общество достъпът до интернет и цифрови технологии, както и наличието на транспортна и социална инфраструктура, са решаващи за качеството на живот. За възрастните хора тези фактори могат да бъдат особено критични: дигиталната и физическата свързаност влияят на нивото на социална изолация, на достъпа до услуги (здравни, административни, културни) и на възможността да останат независими при напреднала възраст. Затова европейски политики, които подобряват свързаността на възрастното население, директно допринасят за тяхното благосъстояние, като едновременно разширяват пазарните и икономическите възможности, свързани със сребърната икономика.

Цифровата свързаност на възрастните става все по-важна в ерата на

електронните услуги. Все повече публични услуги – здравни консултации, банкови операции, покупки, комуникация с администрацията – се извършват онлайн. Ако възрастните нямат дигитални умения или достъп до интернет, те рискуват да бъдат изключени от важни аспекти на общественото и икономическото развитие. За съжаление в ЕС е налице ясно изразено дигитално разделение по възраст: според Евростат за 2023 г. едва 28% от хората на възраст 65–74 г. притежават поне основни цифрови умения, срещу над 70% от по-младите групи. Макар дялът на по-възрастните, ползващи интернет, да нараства постепенно, значителна част от тях остават офлайн или с много ограничени умения. Това не само намалява възможностите им да се възползват от цифровата икономика, но ги прави по-уязвими – например с по-труден достъп до телемедицина или до онлайн банкиране.

В отговор на този проблем ЕС е поставил конкретни цели: например *Цифровият компас 2030* на ЕС предвижда към 2030 г. 80 % от всички граждани да имат поне базови цифрови умения, което включва специално внимание към възрастните. Програми като „Цифрова Европа“ финансират инициативи за повишаване на дигиталната грамотност, в т.ч. курсове за възрастни, организирани от местни общности, библиотеки и университети за третата възраст.

Сребърната икономика от своя страна стимулира разработката на цифрови технологии, пригодени за нуждите на по-възрастни потребители: по-опростени интерфейси, по-големи

шрифтове и бутони, гласови асистенти за хора с нарушено зрение или моторика и специализирани здравни приложения. Производителите отбелязват, че възрастните са нарастващ пазарен сегмент – вече на пазара се появяват смартфони и таблети, насочени специално към по-възрастни. Освен комерсиални продукти, общественят сектор въвежда решения за цифрово приобщаване на възрастните: много общини изграждат платформи за „умни грижи“, които свързват възрастни потребители, гоставчици на услуги и роднини. Например съществуват системи, при които възрастен чрез бутон може да извика помощ, а социалният работник получава автоматично уведомление през дигитална мрежа. Подобни инициативи често се подпомагат от европейски фондове, тъй като едновременно подобряват качеството на грижите и откриват пазар за ИКТ фирми и стартиращи компании.

Териториалната свързаност също е съществена, особено с оглед на факта, че възрастните хора често са концентрирани в определени региони. В ЕС близо 22% от населението над 65 г. живее в селските райони, а по-голямата част от останалите – в междинни зони и малки градове. Младите хора мигрират масово към големите градове, оставяйки по-възрастните в периферията. Това създава риск от географско неравенство в достъпа до услуги: селските и отдалечени райони често имат ограничен достъп до болници, специализирана медицинска помощ, културни институции и образователни

центрове, а обществените транспортни връзки там са редки или недостатъчни. ЕС признава този проблем и включва решенията в своите стратегии – например в дългосрочната визия за развитие на селските райони до 2040 г. се подчертава необходимостта от подобряване на транспортната и дигиталната инфраструктура в отдалечените райони в отговор на демографските предизвикателства. Използват се различни инструменти: инвестиции в пътна и жп инфраструктура, подкрепа за обществен транспорт и иновативни услуги „при поискване“ за малки населени места, както и разширяване на широколентовия интернет (целенасочената политика за пълно покритие с базова мрежа вече е почти постигната, а сега се набляга на високоскоростен интернет и 5G).

Всичко това пряко влияе върху благосъстоянието на възрастните хора в тези региони: подобрената транспортна и комуникационна свързаност означава по-достъпни здравни грижи, повече социални контакти и услуги, което повишава качеството им на живот. В същото време икономическият потенциал на обезлюдяващите райони може да бъде разкрит, ако те се превърнат в привлекателна дестинация за по-възрастните – например чрез развитие на селски и алтернативен туризъм, насочен към европейци, които търсят спокоен и природосъобразен отгид. Европейската комисия посочва, че селските райони предлагат добър стандарт на живот, близост до природата и по-ниски разходи за живот, което – при

наличието на адекватни услуги и продукти за възрастните – би могло да привлече както работна сила, така и пенсионери. Това предполага специфично насърчаване на местната икономика – от търговия и битови услуги до развитие на здравен туризъм и услуги за домашни грижи – т.е. елементи на сребърната икономика, които биха могли да вдъхнат нов живот на регионите с неблагоприятна демографска структура.

В обобщение, цифровата и териториалната свързаност са критични условия възрастните хора да участват пълноценно в съвременната икономика и общество. Политиките за дигитално приобщаване и регионално развитие в ЕС са неразривно свързани с потенциала на сребърната икономика. Чрез преодоляване на дигиталното разделение и териториалните дисбаланси Европа може да гарантира, че възможностите на сребърната икономика – било то онлайн услуги или развиващи се местни пазари – се реализират навсякъде, така че благосъстоянието, произтичащо от тях, да достига до всяка възрастова група и регион.

Заклучение

Европейското население застарява, но в този необратим процес се крият не само рискове, а и значителни възможности. Преосмислянето на стареенето като шанс за развитие – през концепцията за сребърна икономика – предоставя нов ракурс за формулиране на политики, които обвързват демографската промяна с повишаване на

благосъстоянието. Настоящата статия разглежда темата в дълбочина, очертавайки теоретичните основи, историческата еволюция на политиките на ЕС и ключовите тематични направления (труд, услуги, свързаност), през които сребърната икономика и благосъстоянието се пресичат.

Основните изводи могат да се обобщят по следния начин:

Първо, дискурсът на европейско равнище постепенно се променя – от акцент върху тежестта на стареенето към признаване на значимия принос, който по-възрастните могат да имат за икономиката и обществото. Концепцията за сребърна икономика, с прогнозиран обем над €5 трилиона в близко бъдеще, символизира тази промяна, като подчертава покупателната сила и продуктивността на възрастните граждани.

Второ, на практика ЕС вече реализира множество политики, съответстващи на идеята за сребърна икономика, макар и сегментирано по сектори. Забележимо е, че заетостта на възрастните се увеличава, стартирани са иновативни проекти в здравните технологии, предприети са стъпки за дигитално приобщаване и подобряване на социалните грижи. Това показва, че преходът от „предизвикателство“ към „възможност“ не е само реторика, а започва да се осъществява и на практика.

Трето, необходими са по-целенасочени и интегрирани действия, за да може този потенциал да се разгърне пълноценно и да обхване всички социални

групи. Сред препоръките, подкрепени от анализа в статията, са: разработване на всеобхватна стратегия на ЕС за застаряването и правата на възрастните; по-силна интеграция на демографската перспектива във всички политики („demographic mainstreaming“); инвестиции в образование и здраве още в ранните житейски етапи (пътход „жизнен цикъл“), за да се подготви обществото за бъдещото стареене; насърчаване на междугенерационни инициативи, които да укрепват социалната тъкан; и специално внимание към най-уязвимите възрастни, така че никой да не остане в периферията на този процес.

В заключение, превръщането на предизвикателството на застаряването във възможност за благосъстояние не е автоматичен процес, а изисква визия, последователни политики и промяна в нагласите. Европейският съюз има шанс да бъде глобален лидер в тази област, тъй като демографската му структура го подтиква към иновации. Сребърната икономика може да се окаже златна възможност – не само за икономически растеж, но и за постигане на по-инклузивни, сплотени и хуманни общества, в които удължената продължителност на живота върви ръка за ръка с по-дълго добро здраве, активност и достойнство. Реализирането на тази възможност обаче изисква последователни усилия и сътрудничество на всички нива, но наградата – едно по-благоприятно, солидарно и жизнено общество – безспорно оправдава вложените инвестиции.

Цитирани източници (References):

1. Eurofound (2023). *Keeping older workers in the labour force*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
2. European Commission (2018). *The Silver Economy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
3. European Commission (2020). *Report on the Impact of Demographic Change*. Brussels: European Commission.
4. European Commission (2021). *Green Paper on Ageing: Fostering solidarity and responsibility between generations* (COM(2021) 50 final). Brussels: European Commission.
5. European Commission (2022). *Proposal for a Council Recommendation on access to affordable high-quality long-term care* (COM(2022) 441 final). Brussels: European Commission.
6. European Economic and Social Committee (2023a). “European strategy for older persons” – *Exploratory opinion* (Opinion SOC/757). Brussels: EESC, adopted July 2023.
7. Eurostat (2020, April 2). *Elderly population across EU regions*. Eurostat News. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20200402-1>
8. Eurostat (2023a). *Skills for the digital age – Statistics Explained*. Luxembourg: Eurostat. Retrieved 2023.
9. Eurostat (2023b). *Population structure and ageing – Statistics Explained*. Luxembourg: Eurostat. Retrieved 2023.
10. Krasteva, D. (2024). *Human capital research program: Contemporary Bulgarian projections*. *Economic Alternatives*, (2), 293–315. <https://doi.org/10.37075/EA.2024.2.05>
11. United Nations Development Programme (2025). *Human Development Report 2025: Breaking the Gridlock*. UNDP. <https://hdr.undp.org/reports-and-publications/towards-2023-human-development-report>
12. Valkov, A., Gorchilova, D., Penkova, E., & Delcheva, E. (2018). *Promenyashti se balansi v poletoto na publichnite politiki* [Shifting balances in the field of public policies]. In *Nakade sme tragnali? Yubileen sbornik v chest na prof. Todor Tanev* [Where are we headed? Jubilee collection in honor of Prof. Todor Tanev]. Sofia, Bulgaria: UI “Sv. Kl. Ohridski” [In Bulgarian].
13. World Health Organization (2002). *Active ageing: A policy framework*. Geneva: WHO.

Srebornata iekonomika v evropeyska perspektiva

Ralitsa Veleva

The Silver Economy in the European Perspective

Ralitsa Veleva

Abstract: This article presents a comprehensive interdisciplinary analysis of demographic ageing in Europe through the analytical lens of the so-called ‘silver economy’, a conceptual paradigm that reframes ageing not as a unilateral social challenge but as a strategic economic asset. The study follows the evolving discourse surrounding older adults, shifting from perceptions of dependency and care to recognition of their agency as consumers, innovators, and contributors to productivity in the context of societal development.

Drawing on up-to-date demographic indicators and EU-level policy documents, the paper systematizes three core dimensions through which the silver economy intersects with human well-being: late-life labor force participation, integrated social and healthcare services, and the infrastructure for digital and territorial connectivity. The findings suggest that the combination of policies aimed at extending working life – including raising the retirement age, promoting lifelong learning and reducing early exit from the labour market — significantly enhances the active social role of older individuals. Currently, the silver economy acts as a driver of innovation in healthcare, assistive technologies, and digital services, improving the quality of life of older people and opening new markets.

The paper concludes that a successful transformation of demographic trends into sustainable socioeconomic outcomes requires a systemic approach: integrating the demographic perspective across all public policies, making strategic investments in human capital throughout the life course, and institutionalizing intergenerational solidarity as a foundational pillar for inclusive and resilient welfare.

Key words: silver economy, social policy, well-being.

JEL: H53, J11, J14, I38.